

نیروی مقاومت، رفتار و الگو

دکتر تقی آزاد ارمکی

در ادامه بحث جامعه‌شناسی بسیج و مباحث مربوط به آن، در این قسمت به شرح مختصر و بیان مشخصات و رفتار بسیجیان به عنوان یکی از مباحث اصلی می‌پردازیم. از آنجا که در جامعه تصور واحدی از رفتار بسیج و بسیجی وجود ندارد، توجه و پرداخت مناسب و روشن به این موضوع با عنایت به این که مبحثی گسترده و همه‌گیر نیز می‌باشد، کاملاً ضروری می‌نماید.

در جامعه عقیده یکسانی نسبت به این موضوع وجود ندارد و دیدگاه دوگانه‌ای مشاهده می‌گردد. عده‌ای بسیجی را فردی مانند بقیه افراد جامعه، ولی با جهت‌گیری خاص می‌دانند یعنی بسیجی توجه‌اش را به تعهد، کنترل جامعه، رفع مشکلات، همیاری محرومان و حضور در صحنه‌های بحرانی مبذول می‌کند. با این اوصاف بسیجی را می‌توان مانند سایر افراد معمولی جامعه، با صفات خاص تری دانست.

بررسی رفتار بسیجی به ما کمک می‌کند تا در نهایت به تصحیح قضاوتها و نظرات غیر واقعی در این زمینه پرداخته تا از طرح دیدگاههای افراطی اجتناب شود. در این بررسی، ابتدا لازم است توجهی به سوالات زیر داشته باشیم:

۱- آیا بسیجی فردی عادی است؟ آیا به لحاظ تعلق به موقعیت خاص فردی استثنایی و متفاوت از دیگران است؟ یا این که اگر در شرایط بحرانی و خاص مشارکت می‌کند، نمی‌تواند به عنوان الگویی برای همه افراد در همه شرایط مطرح شود؟

۲- موقعیت نیروی بسیجی در شرایط معمول چیست؟ قالب‌های رفتاری آن کدام است؟ آیا او فردی نظامی است؟ آیا علاوه بر توجه به مسایل نظامی می‌تواند همچون دیگران به مسایل معمولی و عادی و روزمره زندگی بپردازد؟ یعنی به اقصاء نقاط جهان مسافرت کند، اوقات فراغت داشته باشد، عصبانی شود، از پدیده‌ای ناراحت شود و

مورد غضب و ظلم قرار گیرد.

۳- آیا بایستی او را با چهره‌ای عبوس، عصبانی، در حال جنگ و ناراحت و یا با چهره‌ای صمیمی، مخلص و فداکار تلقی نمود؟
در ادامه به بیان بعضی از این حالات و صفات و ویژگیهای شخصیتی و اجتماعی نیروی مقاومت بسیجی که عملاً می‌توانند به عنوان «رفتار» او تلقی گردند و یا بیان‌کننده موقعیت عملی او باشند، می‌پردازیم.

الف) بسیج و اخلاق

واژه بسیج با اخلاق، ادب و تعهد همراه است. او ضمن این که به کنترل و نظارت بر امور سیاسی و نظامی و فرهنگی جامعه می‌پردازد، مدعی ایدئولوژی و مرامی است که در آن اخلاق و ادب بیش از صفات دیگر مورد نظر است. احترام به دیگران، تقدم حقوق جمعی بر حقوق فردی، اهمیت منافع ملی، ورود به کارهای مخاطره‌انگیز و... از ویژگیهای عمده نیروی بسیجی است. بدین خاطر است که بسیجی بودن کار سبکی نیست، ممارست و علاقه خاص می‌طلبد. نیروهای بسیجی را شاید بتوان تنها گروهی دانست که قضاوت و ارزش‌گذاری بر رفتار و اعمال آنها از سوی هر فردی امکان‌پذیر می‌باشد. در حالی که قضاوت هر مورد کار یک مهندس و یا پزشک را به متخصصان و صاحبان همان حوزه واگذار می‌کنند و به لحاظ فرهنگ عمومی، کمتر کسی در پی ارزیابی کلان این نوع مشاغل و فعالیتها است.

ارزیابی‌های افراد از رفتار و اعمال بسیجیان دو وجه متفاوت را در بر می‌گیرد:

۱- دیدگاه مثبت نسبت به نیروی بسیجی است که می‌تواند زمینه‌ساز تعمیم و اشاعه رفتارهای مناسب و پسندیده در جامعه از طریق نقل و بحث در مورد آن و از سوی تمام اقشار جامعه است. بدین ترتیب بسیجی می‌تواند الگوی رفتاری مناسبی برای جامعه، خصوصاً جوانان، تلقی گردد. در این نوع ارزیابی، امکان نقادی گروههای اجتماعی با وجهه نظر منفی با وجود معیارهای بسیجی امکان‌پذیر است.

۲- دیدگاه منفی است که توأم با نفی صفات مناسب و تأکید بر آسیب‌ها است. در این صورت اگر بسیجی با اخلاق و حسنات توأم نباشد، و متناسب با مکتب اعتقادی خویش عمل نکند، می‌تواند آسیب‌ساز باشد. زیرا قضاوت در مورد او به سهولت

امکان‌پذیر است.

در یک ارزیابی واقع‌بینانه، صفا و صمیمیت، دوستی و سادگی، اعتقاد به خدا، آمادگی در رفع مشکلات در سطوح خرد و کلان، تقدم منافع جمعی بر منافع فردی، پذیرش اصول دینی و فرهنگی، قبول سنت‌های جاری اجتماعی و رفع آسیب‌ها، مبارزه با تهاجم فرهنگی، خودسازی و خداپرستی از مهمترین صفات بسیجی است. از اینرو بسیجی در جامعه ضمن انجام کارهای روزمره، نشانه‌هایی در حفظ ارزش‌ها و حمایت از اقشار محروم جامعه بشمار می‌رود.

با مراجعه به اخلاقیات نیروهای رزمنده در دوران جنگ، می‌توان از گرایش اخلاقی آنان آگاهی حاصل کرد و رمزگسترش اندیشه بسیجی در آن زمان را نیز دریافت نمود.

ب) بسیج و آداب و رسوم

وجود آداب و رسوم گوناگون در فرهنگ هر مردمی، بیانگر پیوندهای اخلاقی، اجتماعی، مذهبی و... در میان مردم جوامع مختلف می‌باشد. و در این میان شاید به جرأت بتوان گفت که این پیوندها در جامعه ایرانی بسیار مستحکم‌تر و با ارزش‌تر بوده و در نزد بسیجیان با عنایت به آنچه که رفت جای خاص خودش را دارد.

مؤلف کتاب فرهنگ جبهه: آداب و رسوم، بیشترین تأکید خویش را بر ارائه آداب و رسوم مطرح در میان رزمندگان نموده است. آداب و رسوم مطرح شده از نظر مؤلف کتاب فوق، جهت‌گیری اخلاقی و دینی داشته و افراد را در فضای معنوی مشترک قرار داده و پیوندهای اخلاقی میان آنان را افزون می‌نموده است. به نظر می‌آید تشکیل گروه‌های دوستانه در درون جبهه و استمرار آن پس از جنگ حکایت از این نوع تعلق دارد. بهترین مثال در این مورد، استمرار دوستی بین آنان پس از جنگ و شرایط خاص حاکم بر آن دوران می‌باشد، اگرچه پیوند عاطفی و اخلاقی بین افراد صورت نمی‌گرفت، پس، هیچ دلیلی نیز بر استمرار دوستی پس از شرایط جنگی، وجود نمی‌داشت. هم‌اکنون نیز بوضوح می‌توان این ارتباط و پیوند را در حاشیه نماز جمعه‌ها مشاهده نمود. روابط بین افراد موجب پیوندهای خانوادگی و شغلی و کاری نیز شده است.

ج) حالت دوگانه بسیجی

نیروهای بسیجی از دو دهه گذشته تاکنون، در یک حالت دوگانه بسر می‌برده‌اند.

آنان از طرفی به لحاظ وجود جنگ عراق علیه ایران محور حوادث بوده‌اند، زیرا شعار اصلی «جنگ، جنگ تا پیروزی» بوده است. از طرف دیگر پس از پایان جنگ در شرایط ناظر و کنترل کننده بوده‌اند. نقش امروزی نیروهای بسیجی بیشتر نظارت و کنترل می‌باشد. زیرا چنین به نظر می‌رسد که نیروهای دیگر در جامعه حرکت کرده و نیروهای بسیجی در نقش نظارت، کنترل و اصلاح عملکردهای انجام شده، فعالیت می‌کنند. این دوگانه‌گرایی نیروی بسیجی که امری طبیعی نیز می‌باشد، می‌تواند توهمات و شبهاتی را نیز سبب گردد. عده‌ای اظهار می‌کنند امروزه حضور نیروهای بسیجی در صحنه فعالیت‌ها چندان مشهود نیست، در حالی که این حضور در گذشته کاملاً به چشم می‌خورد. به عبارت دیگر این دیدگاه را ارائه می‌دهند که شاید امروزه دیگر نیازی به آنان نیست. این نوع ارزیابی ناشی از عدم درک موقعیت‌ها و توانمندی نیروهای بسیجی است.

باید دانست که یک بسیجی ضمن این که در شرایط معمول به زندگی می‌پردازد، اوقات فراغت او نیز بیشتر در راستای فعالیت‌های اجتماعی، فرهنگی، سیاسی صورت می‌پذیرد. بدین معنی که او بیشتر به مسجد می‌رود و یا این که در پایگاهها جمع شده و ضمن کنترل و جلوگیری از خطرات احتمالی، به تمرین مستمر حضور جدی در صحنه‌های نظامی سیاسی می‌پردازد. البته آنچه که ذکر شد بدین معنا نیست که کار و عملکرد او تنها در همین زمینه محدود می‌گردد، چه مانند بسیاری از مردم فعالیت‌های دیگر را نیز مدنظر دارد. پس نباید بسیجی را صرفاً در شرایط بحران تعریف نمود. چرا که بحران تنها یکی از موقعیت‌های عملی بسیج است. فعالیت گسترده بسیجیان در اجرای طرح پیشگیری از فلج اطفال که اخیراً انجام گردید و حضور مستمر آنان در فعالیت‌های اقتصادی خودگواهی بر این مدعاست.

د) بسیج و اوقات فراغت

یکی از معیارهای اصلی شناخت جامعه بسیجی، درک میزان، نوع و ساخت اوقات فراغت آنان است. «شاید یکی از نزدیکترین راهها، مستندترین مطالعات و مفیدترین آنها در شناخت یک جامعه، مطالعه در نحوه گذران اوقات فراغت مردم آن جامعه

باشد»^۱.

شناسایی اوقات فراغت، میزان و نحوه گذران آن، حکایت از گرایش اصلی نیروهای بسیجی می‌نماید. زیرا نیروی بسیجی کسی است که در شرایط معمول عضو یکی از واحدهای کاری در جامعه است. او ضمن حضور در واحد کارش، در اثر اجبارهای اداری موظف به انجام اموری می‌باشد. به طور قطع فرد بسیجی در محیط کارش سعی می‌کند تا از وقت، بیشترین استفاده را نموده و در جریان تولید بیشتر تلاش نماید. پس از فراغت از کار، نحوه گذران زندگی او می‌تواند به ما در شناسایی او کمک نماید. فرد بسیجی پس از کار رسمی وارد جامعه بزرگتر شده و نوع فعالیت او متفاوت از فعالیت‌های معمول او می‌گردد؛ اوقات فراغت به لحاظ این که برای فرد بیشتر جنبه انتخابی و آزادانه دارد، می‌تواند گرایش‌ها و تمایلات نیروی بسیجی را نیز معلوم کند. مروری بر مطالعات انجام شده در مورد اوقات فراغت در جامعه ایران می‌تواند زمینه مناسبی در ارزیابی اوقات فراغت گروه‌های اجتماعی متعدد، از قبیل نیروهای بسیجی باشد. تحقیق در مورد اوقات فراغت در سطح شهر تهران با طرح این سؤال اساسی صورت گرفته است که نحوه گذران اوقات فراغت مردم تهران چگونه است؟ این تحقیق، اوقات فراغت مردم تهران را در روزهای عادی و در روز جمعه مورد بررسی قرار داده است. نتایج حاصل از این مطالعه نشان می‌دهد که ساخت و نحوه گذران اوقات فراغت در روزهای عادی و جمعه با یکدیگر متفاوت است.

پرتال جامع علوم انسانی

متوسط زمان صرف شده برای انواع فعالیتها از سوی مردم تهران در روز عادی بر حسب ساعت به تفکیک در جدول زیر نشان داده شده است^۱.

کل	زن	مرد	جنس
			نوع فعالیت فراغت
۱۰:۲۴	۱۰:۲۰	۱۰:۳۷	رفع نیازهای اولیه و انجام فرائض
۸:۳۶	۷:۵۲	۹:۲۴	کار و اشتغالات روزمره
۴:۰۰	۴:۳۸	۳:۵۵	فعالیتهای فراغت
۱:۰۰	۱:۱۰	۱:۰۴	اظهار نشده
:۳۹	:۵۰	:۲۸	فعالیتهای توأم

سهم زمانی انواع فعالیتها در ۲۴ ساعت روز عادی در بین مردم تهران به تفکیک گروه سنی تفاوتهایی را نشان می‌دهد. هر دو جنس بیشترین وقت را صرف انجام کارهای اصلی زندگی نموده و صرفاً $\frac{۱}{۶}$ وقت «۴ ساعت» شبانه روز را به فراغت می‌گذرانند.

سهم زمانی انواع فعالیتها در روز عادی همچنین در گروههای مختلف متفاوت است. اطلاعات نشان می‌دهد که متوسط زمان اختصاص یافته به «رفع نیازهای ضروری و انجام فرائض» در بین گروه سنی ۵۹-۵۰ سال «ده ساعت و ۴۸ دقیقه» بیش از سایر گروههای سنی است. در حالی که متوسط زمان صرف شده برای «کار و اشتغالات» در گروه سنی ۲۹-۴۰ سال بیشتر از سایر گروههای سنی یعنی ۹ ساعت و ۴۷ دقیقه است. متوسط زمان پرداختن به فعالیتهای فراغت در روز عادی در گروه سنی ۲۴-۲۰ سال، در مقایسه با سایر گروههای سنی بیشتر است. افراد گروههای سنی ۱۹-۱۵ و ۲۴-۲۰ ساله به بیشترین فعالیت توأم پرداخته‌اند.

لازم به ذکر است که با توجه به اطلاعات به دست آمده، تفاوت در بین مردان و زنان

۱- نحوه گذراندن وقت در بین مردم تهران و فعالیتهای فراغت آنان در یک روز عادی، مرکز تحقیقات و مطالعات و سنجش برنامه‌های صدا و سیما، شماره ۳۲، سال ۱۳۷۴، ص ۱۵.

به شرح زیر است. ۱- در مورد رفع نیازهای ضروری و انجام فرائض، مردان ۵۹-۵۰ سال بیشترین و زنان ۴۹-۴۰ سال بیشترین زمان را سپری نموده‌اند. ۲- در مورد کار و اشتغالات مردان و زنان ۴۹-۴۰ سال بیشترین زمان را داشته‌اند. ۳- در مورد اوقات فراغت مردان ۲۹-۲۵ سال و زنان ۳۹-۳۰ بیشترین زمان فراغت را سپری کرده‌اند. با مروری بر اطلاعات مطرح شده در فوق، چندین مطلب بدست می‌آید. ۱- اوقات فراغت برای همه افراد جامعه در روزهای عادی که فعالیت‌ها حول کار و تلاش و رفع نیازهاست، دارای اهمیت است. ۲- گروههای سنی جوان بیشترین زمان را به اوقات فراغت در مقایسه با گروههای دیگر اختصاص می‌دهند. اوقات فراغت در روز تعطیل، در شهر تهران، در مقایسه با روزهای عادی متفاوت است.

جدول زیر متوسط زمانی را که هر فرد تهرانی به تفکیک جنس در طی روز تعطیل «جمعه» به انواع فعالیتها پرداخته است، نشان می‌دهد^۱

کل	زن	مرد	جنس / نوع فعالیت فراغت
۱۰:۴۶	۱۰:۴۸	۱۰:۴۲	رفع نیازهای اولیه و انجام فرائض
۴:۴۶	۵:۳۷	۳:۵۷	کار و اشتغالات روزمره
۸:۲۷	۷:۳۴	۹:۲۰	فعالیت‌های فراغت

با توجه به جدول فوق ملاحظه می‌شود از ۲۴ ساعت روز تعطیل به طور متوسط ۱۰ ساعت و ۴۶ دقیقه صرف «رفع نیازهای اولیه و انجام فرائض» ۴ ساعت و ۴۶ دقیقه «به کار و اشتغالات روزمره» و ۸ ساعت و ۲۷ دقیقه به «فعالیت‌های فراغت» سپری می‌شود.

اطلاعات موجود در جدول فوق این مسأله را خاطر نشان می‌سازد که متوسط زمان

۱- نحوه گذراندن وقت در بین مردم تهران و فعالیت‌های فراغت آنان در یک روز تعطیل «جمعه»، مرکز تحقیقات و مطالعات و سنجش برنامه‌های صدا و سیما، شماره ۴۹، سال ۱۳۷۴، ص ۱۶.

اختصاص یافته به انواع فعالیتها در روز جمعه در بین مردان و زنان در پاره ای از موارد متفاوت است، چنان که زمان مربوط به رفع نیازهای اولیه تا حدودی یکسان است «۱۰:۴۲ و ۱۰:۴۸»، در مورد کار و اشتغالات روزمره، زمان و کار و اشتغالات مربوط به زنان بیشتر از مردان است، «۳۷:۵ در مقابل ۳:۵۷». «افزایش فعالیتهای خانه داری زنان در روزهای تعطیل موجب این فزونی شده است»، اما در مورد فعالیتهای فراغت مردان بیش از زنان به فعالیتهای فراغت پرداخته اند. «۹:۲۰ در مقابل ۷:۳۴».

سهم زمانی انواع فعالیتها در روز تعطیل همچنین در گروههای سنی مختلف متفاوت است. بر اساس جدول زیر، متوسط زمان اختصاص یافته به رفع نیازهای اولیه و انجام فرایض در گروه سنی ۵۹ - ۵۰ سال پیش از سایر گروههای سنی است؛ در حالی که متوسط زمان سپری شده برای «کار و اشتغالات روزمره» در گروه سنی ۴۹ - ۴۰ سال بیشتر و در گروه سنی ۵۹ - ۵۰ سال کمتر از سایرین است.

در مقابل، متوسط زمان پرداختن به فعالیتهای فراغت در روز تعطیل در گروه سنی ۱۹ - ۱۵ سال در مقابله با سایر گروههای سنی بیشتر است. این تفاوتها در گروههای سنی مختلف و در بین مردان و زنان به این شرح است.

الف) مردان و زنان ۵۹ - ۵۰ ساله بیشترین سهم متوسط زمانی را در زمینه «رفع نیازهای ضروری» و کار و اشتغالات روزمره دارند.

ب) مردان ۱۹ - ۱۵ سال و زنان ۲۹ - ۲۵ سال بیشترین سهم متوسط زمانی را در زمینه فعالیتهای فراغت دارند.

سهم زمانی انواع فعالیتها در ۲۴ ساعت در روز تعطیل در بین مردم تهران به تفکیک

سن «ساعت»

فعالیت	سن	۱۵ - ۱۹	۲۰ - ۲۴	۲۵ - ۲۹	۳۰ - ۳۹	۴۰ - ۴۹	۵۰ - ۵۹	کل «ساعت»
رفع نیازهای ضروری و انجام فرائض		۱۰:۳۵	۱۰:۳۵	۱۰:۳۵	۱۰:۵۸	۱۰:۵۰	۱۱:۴۰	۱۰:۴۶
کار و اشتغالات		۴:۳۵	۵:۰۰	۴:۵۵	۴:۵۸	۵:۱۵	۳:۴۵	۴:۴۶
فعالیتهای فراغت		۸:۴۹	۸:۲۵	۸:۳۰	۸:۰۴	۷:۵۵	۸:۳۵	۸:۲۷

جدول زیر نشان می‌دهد که سهم زمانی انواع فعالیتها در روز تعطیل و همچنین در گروههای مختلف برحسب تحصیلات متفاوت است. بر اساس این جدول، متوسط زمان اختصاص یافته به «رفع نیازهای اولیه و انجام فرایض»، در بین بیسوادان بیش از سایرین است «۱۲:۵۵ ساعت». زیرا احتمالاً به دلیل انجام کار طولانی و طاقت فرسا در طول هفته زمان کمتری برای رفع نیازهای شخصی دارند، همچنین متوسط زمان صرف شده برای «کار و اشتغالات روزمره» در افراد بیسواد و با تحصیلات دوره ابتدایی در حدود ۵ ساعت و بیشتر از سایرین است.

در مورد متوسط زمان پرداختن به فعالیتهای فراغت، افراد با تحصیلات عالی «دیپلم به بالا» در مقایسه با سایرین که حدود ۹ ساعت است، بیشترین سهم زمانی را دارند. زیرا به علت پایگاه فکری و شغلی ویژه، افراد تحصیلکرده در ایام تعطیل نیاز بیشتری به فراغت دارند. در مقابل، افراد بیسواد نسبت به سایرین کمترین سهم زمانی یعنی ۶ ساعت را در زمینه گذران اوقات فراغت دارند. قابل ذکر است که این تفاوتها در گروههای تحصیلی مختلف، هم در بین زنان و هم در بین مردان نیز وجود دارد.^۱

فعالیت	سواد	بیسواد	ابتدایی	راهنمایی	دبیرستان	دیپلم	عالی	کلی «ساعت»
رفع نیازهای اولیه	۱۲:۵۵	۱۰:۵۲	۱۰:۵۲	۱۰:۵۲	۱۰:۴۵	۱۰:۴۵	۱۰:۱۰	۱۰:۴۶
کار و اشتغالات	۵:۰۴	۵:۰۲	۴:۳۵	۴:۳۵	۵:۰۰	۴:۳۵	۴:۵۱	۴:۴۶
فعالتهای فراغت	۶:۰۲	۸:۰۵	۷:۳۳	۷:۳۳	۸:۱۵	۸:۴۰	۸:۵۹	۸:۲۷

جدول زیر نشان دهنده، این مهم است که سهم زمانی انواع فعالیتها در روز تعطیل و همچنین در گروههای شغلی مختلف متفاوت است. بر اساس این جدول متوسط زمان اختصاص یافته به «رفع نیازهای اولیه و انجام فرایض» حدود ۱۱ ساعت و ۳۵ دقیقه است، و در بین افراد بازنشسته بیش از سایرین است. همچنین متوسط زمان صرف

۱ - نحوه گذراندن وقت در بین مردم تهران و فعالیتهای فراغت آنان در یک روز عادی، مرکز تحقیقات و مطالعات و سنجش برنامه‌ای صدا و سیما، شماره ۳۲، سال ۱۳۷۴، ص ۱۹.

شده برای کار و اشتغالات در بین زنان خانه‌دار بیش از سایر گروههاست حدود ۵ ساعت و ۴۵ دقیقه است. در مورد متوسط زمان پرداختن به فعالیتهای فراغت، افراد بیکار با ۱۰ ساعت و ۱۵ دقیقه سهم زمانی بیشتری نسبت به سایرین دارند. شایان توجه است که این تفاوتها در گروههای شغلی مختلف و در بین زنان و مردان به این شرح است.

الف) در مورد متوسط زمان پرداختن به رفع نیازهای ضروری و انجام فرائض، مردان و زنان بازنشسته بیشترین سهم را دارند.

ب) در مورد متوسط زمان پرداختن به کار و اشتغالات روزمره، مردان و زنان محصل و دانشجو بیشترین سهم زمانی را دارند.

ج) در مورد متوسط پرداختن به فعالیتهای فراغت نیز مردان و زنان بیکار بالاتراز سایرین هستند.

نکته دیگر، فزونی فعالیتهای کار و اشتغال زنان نسبت به مردان در بیشتر رده‌های شغلی است؛ به طوری که فعالیت کار و اشتغال آنها در مشاغل مختلف تفاوت محسوسی داشته و این به دلیل انجام کارهای عقب افتاده یا امور خانگی است که معمولاً در روزهای تعطیل علاقمند به انجام آن می‌باشند.

شغل	خانه‌دار	محصل و دانشجو	پزشک و وکیل و مهندس	کارمند کارآموزگار پرستار	پیشه‌ور و کاسب	کارگر و راننده	بازنشسته	بیکار	سایر	کل «ساعت»
رفع نیازهای اولیه	۱۰:۵۵	۱۰:۲۰	۱۰:۵۰	۱۱:۱۰	۱۱:۰۰	۱۱:۳۵	۱۰:۴۵	۱۰:۵۵	۱۰:۴۶	
کار و اشتغالات	۵:۴۵	۵:۱۰	۴:۴۹	۴:۱۱	۴:۲۰	۴:۲۵	۲:۴۵	۳:۰۰	۴:۵۵	۴:۴۶
فعالتهای فراغت	۷:۲۰	۸:۳۰	۹:۲۵	۸:۵۹	۸:۳۰	۸:۳۵	۹:۴۰	۱۰:۱۵	۸:۱۰	۸:۲۷

در یک زندگی معمولی، نوع گذران اوقات فراغت با شرایط حاد متفاوت می‌باشد. در مطالعه انجام شده در مورد مردم تهران موارد زیر نشان داده شده است^۱:

۱ - نحوه گذراندن وقت در بین مردم تهران و فعالیتهای فراغت آنان در یک روز عادی، مرکز تحقیقات و مطالعات و سنجش برنامه‌های صدا و سیما، شماره ۳۲، سال ۱۳۷۴، ص ۲۱.

الف) در بین فعالیتهای «رفع نیازهای ضروری و انجام فرائض» خواب با ۴۷۲ دقیقه بیشترین زمان را در بر گرفته است. این مدت برای مردان ۹ دقیقه بیشتر از زنان می باشد. ب) در بین فعالیت «کار و اشتغالات روزمره» کار با ۷۰ دقیقه بیشترین زمان را برای مردان و امور خانه داری «شامل پخت و پز، رفت و روب و شستشو و...» با بیش از ۲۵۰ دقیقه بیشترین زمان را برای زنان دارد.

ج) در بین فعالیتهای فراغت، تماشای تلویزیون با ۲۲۱ دقیقه در صدر قرار دارد که در این بین مردان حدود ۴۰ دقیقه بیشتر از زنان در روز جمعه تلویزیون تماشا می کنند. پس از آن مراودات شخصی و استراحت هر کدام با ۷۱ دقیقه و ۵۷ دقیقه در رده های بعدی قرار دارند.

بررسی اطلاعات موجود در مورد اوقات فراغت مردم تهران در روز تعطیل و روز عادی نشان می دهد که مردم به طور معمول وقت نسبتاً زیادی را در گذران اوقات فراغت به اشکال گوناگون خویش صرف می کنند. سوال اساسی این است که بسیجیان در این میان چگونه اند؟ آیا نوع فعالیت آنها در اوقات فراغت، همانند سایر مردم می باشد؟ اطلاعات باقی مانده از دوران جنگ نشان می دهد که رزمندگان زمان اوقات فراغت را به موضوعات جدی پرداخته و سعی می کردند تا از وقت خود استفاده کنند: «موضوعاتی که اوقات فراغت رزمندگان را شامل می گردد، عبارتند از: ورزش، دعا، قرآن، عبادت، مطالعه، همکاری و تعاون، نظافت، هنر، عزاداری، تفکر و خودسازی، دید و بازدید، درس و مشق، مباحثه، مکاتبه و نامه نگاری، تفریح و بازی و شوخی، حدیث گویی و صدا و سیما»^۱.

از بررسی اوقات فراغت رزمندگان در جبهه ها چند نکته به دست می آید:

- ۱- رزمندگان در حاشیه عملیات و یا بین عملیات اوقات فراغت داشته اند.
- ۲- اوقات فراغت رزمندگان متنوع بوده است. از قرآن خواندن، مطالعه، نامه نگاری، ثبت وقایع جنگ، تا ورزش، شوخی، مزاح و گوش دادن به رادیو را در برداشته است.
- ۳- افراد هیچ اجباری در مشارکت در هر یک از موارد فوق نداشته اند. اجبار و یا بیکاری در حاشیه جنگ وجود نداشته است.

۴- ویژگی اساسی افراد بسیجی در دوران جنگ و دوران معمول، کار و تلاش می‌باشد. بیکاری، بی‌حوصلگی و تنبلی در آنها کمتر دیده می‌شود. به عنوان نمونه مطالعاتی که در زمینه افت تحصیلی دانشجویان دانشگاهها صورت گرفته است، نشان داده است که وضعیت تحصیلی نیروهای بسیجی در مقایسه با گذشته بهتر شده است.

۵- شرایط محیطی «جنگ، خارج از خانه، امکانات، با گروه دوستان بودن و...» در ساخت اوقات فراغت اثر گذاشته و با تغییر هر یک از این عوامل، نوع و میزان اوقات فراغت تغییر نموده است.

۶- با توجه به اطلاعات به دست آمده، گوش دادن به رادیو و تماشای تلویزیون «با توجه به امکان وجود آنها» یکی از اشکال اصلی گذران اوقات فراغت بوده است.

نیروهای بسیجی پس از دوران جنگ، با سابقه نوع گذران اوقات فراغت در طول جنگ و شرایط جدید در گذراندن اوقات فراغت، اغلب در کنار خانواده و گروه دوستان بوده و از عوامل مؤثر در نحوه گذراندن اوقات فراغت این دو گروه متأثر بوده‌اند. از این رو شاید تفاوت عمده‌ای در گذراندن اوقات فراغت مردم با نیروهای بسیجی وجود نداشته باشد. تفاوت صرفاً در حضور در پایگاههای نیروی مقاومت می‌باشد.

نتیجه

با مرور بر اطلاعات موجود در مورد اخلاق، آداب و سنن، روحیات، قضاوت‌های مردم نسبت به نیروهای بسیجی و ساخت و نحوه گذران اوقات فراغت آنها به دست آمد: ۱- نیروی بسیجی در جامعه مورد توجه مردم بوده و می‌تواند الگوی رفتاری برای گروههای اجتماعی متعدد قرار گیرد. ۲- نیروی بسیجی در عین این که زندگی معمولی داشته و مانند دیگران اوقات فراغت خود را می‌گذراند، حالت خاصی نسبت به مسایل دارد. او مشخصاً به عنوان ناظر و کنترل کننده عمل نموده و در شرایط بحرانی مشارکت عمده در سطوح متعدد می‌یابد. ۳- ارتباط با تفکر دینی و حساسیت دائم نسبت به مسایل و مشکلات جامعه در سطوح خرد و کلان است که او را به عنوان نیروی مؤثر مطرح و مورد توجه قرار داده است. ۴- استمرار در رفتار و منش اوست که الگو برداری را امکان پذیر ساخته است.

ثرويشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی